

rontja Zserovna értékét az az, hogy a hitelességre való törekvés a bolgároknak sem erős oldaluk, a házak között több a rekonstrukció, az eredetiség sokszor vitatható. A falu azonban falu maradt, valóságos földművelőkkel, jelentős állatállománnyal. Bozsenci más jellegű. Ez dús, zöld környezetbe, erdős hegyek közé, dőlőgerincekbe ágyazott, gyönyörű falu. Jelentős ipari város közelében fekszik, s az ipar teljesen elszívta a falu lakosságát. A bolgár műemlékvédők nagy érdeme, hogy Bozsenci nem lett Gyűrűfű; mielőtt ez bekövetkezett volna, a gazdátlan házakat olcsón megvették, viszonylag egyszerű eszközökkel helyreállították, és ingyenes, tartós használatra vezető értelmiségieknek, állami díjasoknak, íróknak, művészeknek adták át, akik aztán mind a karbantartásról, mind a későbbi komfortosításról gondoskodtak. Az eredményes módszer egyben a hátrányt is magában rejt: az elragadó falu nem falu többé, hanem kellemes, szép, exkluzív üdülőhely, alkotótelep.

Mindezekhez nem mértem hozzá Hollókőt, a műemlékileg védett magyar falvak közül azt, ahol eddig a legtöbbre jutottunk, mert az bizonyos, hogy a magyar viszonyok között a Svaneke típusú spontán védelem fel sem merülhet. Nem az én feladatom az összehasonlítás: Hollókő-e az első, a bolgár falvak vagy a nyugati halászfalvak? Egy azonban biztos: Hollókőhöz hasonló, megóvott, megújított, jelen formájában is hiteles, hagyományos falu nagyon-nagyon kevés akad.

Dr. Román András

Mit képvisel Hollókő a magyar népi építkezésben?

Még a múlt század utolsó évtizedeiben is az ország igen nagy területén a kémény nélküli házak voltak többségben, s így érthető, hogy a tűzvész gyakran pusztított, nemritkán megsemmisítve a falu épületeinek nagyobb részét. A szalmával, zsuppal és náddal fedett épületek egy kis szikrától is könnyen meggyulladtak. Márpedig a lakóházak többségét még 1910-ben is ezekkel az anyagokkal fedték, még a városokat is beleértve, csupán 23%-ot tett ki a cseréppel, palával, bádoggal borított tetejű épület. Hollókőn is sűrűn pusztítottak tüzek, s közülük az 1909-esnek a falu nagy része áldozatul esett. Így lényegében azt mondhatjuk, hogy Hollókő hagyományos épületállománya döntően 1909–10-ben készült. Ez a kor pedig a falusi építkezés átalakulásának egyik jellegzetes szakaszába esik. Hollókőn 1910-ben már nincs egyetlen faház sem; a 99 lakóépületből már csak 21-t fedtek zsuppal, s feltehetően már valamennyi kéménnyel ellátott. Múlt századi adatok, leírások viszont arról szólnak, hogy ebben a körzetben korábban a faépítkezés és a zsuptető uralkodott, s a szobában nagyméretű kemencék helyezkedtek el, melyeket ebből a helyiségből fűtöttek, s a szája fölé boruló hengeres vagy szögletes kürtő csupán a padlásra vezette fel a füstöt és a szikrát.

Hollókő műemlékei ma nem erről a régi állapotról tanúskodnak, hisz az új házakat 1910-ben már újításokkal építették, de ezek szervesen összefonódtak a hagyományos elemekkel. Így kialakítottak egy olyan új stílust, ami a tervező építésznek mindmáig nem sikerült: az adott körülményeknek megfelelően, korszerűen építkeztek, de a táji hagyományoktól nem szakadtak el. Hollókő nem képviseli a régi palóc építkezést, de kifejezi a századforduló új stílusát. Zenei hasonlattal: nem a régi stílusú, hanem az új stílusú népdal megfelelője. Tagadhatnánk-e ennek értékeit és esztétikus voltát?

Hollókőn eltűnt a régi építőanyag, a korábbi tetőburkolat, teljesen megváltozott a tetőszerkezet. Ezzel szemben lényegében megmaradt az alaprajz, a ház egysoros jellege és a tetőforma. A régi és új harmonikus összeolvadása a homlokzat és oromzat kiképzésében figyelhető meg legjobban. Megtartották a palóc földre jellemző füstlyukas, vízvetős tetőt, annak ellenére, hogy ennek indoka, a füstös padlástér már megszűnt. Feltehetően már az oromtornác kialakulása előtt, a kőnek az építkezésbe való bevonulásakor – bizonyára a 19. század folyamán –, a lejtős terep kiegyenlítésének okából, létrejönnek az út egyik oldalán az utcafronti pincék, amelyek fölé építik a házat és később az oromtornácot is. Ahol ez utóbbi nincs meg, ott valószínű, hogy az alépitmény túlélt a tűzvészeket. Az oromtornácok építése igen szellemes módon leegyszerűsítette a tetőszerkezet készítését, ugyanakkor fokozta az épület külső képi harmóniáját és szépségét. Az a körülmény, hogy a kényszerűség következtében a falu lényegében egyidőben épült fel, megvalósította az egységességet, a harmóniát, amely azonban mégsem volt monoton, mert külső megjelenésében minden ház kis részletekben különböző volt a másiktól, csak az összebenyomás sugallta az egységes jellegét. Ez egy nagyon lényeges dolgot bizonyít: nevezetesen azt, hogy a falu összetartozás-tudata ekkor még erős volt, mindenki igyekezett beleilleszkedni a köziglés szabta keretekbe, amelynek döntő meghatározója a hagyományok-

ra épülő korszerűsítés volt – természetesen az adott feltételek keretében. Így az 1910 körüli időben kialakult egy olyan falukép, amely tájlag jellegzetes, bizonyos hagyományokat őrző, esztétikai értékeket hordozó együttesnek tekinthető, s 1950 körül – még bolygatatlan állapotában – méltán keltette fel az Országos Műemléki Felügyelőség figyelmét. Hollókő tehát az északi magyar háztérületen jól képviselheti a népi építészet egy újabb szakaszát, míg a régebbi korok emlékeit e területről Parádón és Balassagyarmaton őrzik. (Lásd az első borítón)

Barabás Jenő

Az Ófalu fejlesztési terve

Népi építészeti emlékeink védelme során lényegében két utat járhatunk be. Egyik során az emléket kiszakítva környezetéből – mintegy múzeumi tárgyként kezelve – védett együttesekben, skanzenekben helyezik el azokat. A másik során, amelyet a műemlékvédelem művel, helyszínen, népi építészeti együttesekben vagy egyedileg védjük meg, állítjuk helyre emlékeinket. Az együttesben való védelem kiemelkedő, ma már bátran mondhatjuk, világhírű példája Hollókő.

Hollókővel, az Ófaluval mint összefüggő egésszel az 1954-es, 1960-as években foglalkoztunk először. A védelmi elképzelések csak a falu egy részére terjedtek ki. Az 1968-as műemléki rendezési terv, majd az ezt követő 1974-es városépítészeti terv és az 1982-ben kiadott új műemléki rendezési terv a területi védelemre építette és a történeti állapotnak megfelelően fokozatosan kibővítette a védett terület határát a Pajtásárokktól a váraljáig. A terv nemcsak az egyedi védelemmel, hanem a várral, várhegygel, az Öregszőlő, Pusztaszőlő területével is foglalkozott, hiszen Hollókő 1977 óta egy tájvédelmi körzet területén fekszik.

A portánkénti vizsgálat szerint az a korábbi célkitűzésünk, hogy a falu e része lakóhelyként maradjon fenn, ma már nem tartható. A terv lakó-üdülő körzetté nyilvánítja Hollókőt. A védett területen az önállóan számozott porták száma a foghíjakkal együtt 98. Természetesen változatlan célunk az, hogy a lakófunkció fennmaradjon, és ennek érdekében az ott lakók korszerűsítsék épületeiket. Ezt a munkát műemléki támogatással is szorgalmazzuk. Jelenleg a középületek száma 26. Terveink szerint ez további 20 épülettel bővülne, és szorgalmazzuk a magánérőből nyaraló céljára történő helyreállításokat is.

Az Országos Műemléki Felügyelőség a hollókői helyreállításokra ez ideig kb. 20 millió Ft-ot fordított. Emellett a tanács finanszírozta az épületvásárlásokat és fedezte az új földkábeles közvilágítás megoldását is. A további közhasznú helyreállításokra kb. 13 millió Ft-ot kellene még fordítanunk. Az igényelt 6 részleges és 11 teljes épületrekonstrukció újabb 13 millió Ft-ba kerülne. Feladatunk a falu felett álló középkori vár helyreállításának befejezése, amelyre még 15 millió Ft-ot kell fordítanunk. Reméljük, hogy a megyei és helyi tanács, az OKTH, a Hollókői Intéző Bizottság és az OMF közös tevékenységében a helyreállító munkánk tovább folytatódik, és bízunk abban, hogy kb. 10 év alatt be is fejeződik.

Dr. Komjáthy Attila

Az infrastruktúrális fejlesztésről

Hollókő két évtizeddel ezelőtt elhatározott helyreállításának egyik alapvető feltétele a község közműellátásának, közlekedési kapcsolatainak javítása.

Az 1960-as évek elejétől meglévő községi vízműről a *vezetékes vízellátás* megoldható. A vízbeszerzési gondok miatt azonban a Nógrád megyei Víz- és Csatornamű Vállalat kötelező feladatai között a megyei tanács előírta a hollókői vízbázis bővítését. A felszínközeli víztermelő kutak vízminősége és -mennyisége nem volt megfelelő, ezért jelenleg a mélységi vízkészlet kutatása van folyamatban. A sikeres kutatás után a kút kiépítésével és a rendszerbe való bekapcsolásával az egyre növekvő üdülőforgalom igényei is kielégíthetők, a nyári csúcspozitív időszakban már most is fellépő vízhiány megszüntethető.

A község lakossága közkifolyóról egyébként teljesen ellátottnak tekinthető, a lakott lakások 59%-a a közműves vízellátásba bekapcsol.

A községben nincs *szennyvízcsatorna-hálózat*. A közműves vízzel ellátott lakások és intézmények szennyvizének elhelyezése egyedi szennyvíztárolókban történik, a talajviszonyok ugyanis a szikkasztás lehetőségét kizárják. Már az V. ötéves tervben jóváhagyták a védett falurész csatornázását és az ehhez kapcsolódó tisztítómű építését, ez azonban a jelentős többletköltségek miatt nem valósult meg. A jelenlegi elképzelések szerint a megyei tanács saját beruházásaként, az OKTH támogatásával 1984 végére elkészül-